

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד בראשית פרק כב' חמש יחידות

ערך: דודי זינגר

הערה: אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות, חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

א וַיְהִי, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהָאֱלֹהִים, נָסָה אֶת-אַבְרָהָם; וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִנִי .

ב וַיֹּאמֶר קַח-נָא אֶת-בְּנֶךְךָ אֶת-יִחִידְךָ אֲשֶׁר-אַהַבְתָּ, אֶת-יִצְחָק, וְלֵךְ-לְךָ, אֶל-אַרְץ
הַמִּצְרַיִם; וְהַעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֹלָה, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהֶיךָ .

הסבר:

ה' מצווה את אברהם לעקוד (להקריב) את בנו יחידו את יצחק .

שאלה:

לפני שנלמד על עקידת יצחק , נעסוק בברור מהי מטרת הניסיון, הרי ה' יודע מראש מה תהיה התוצאה של הניסיון? וכי ה' צריך את הניסיון בשביל לדעת אם האדם יעמוד בו או לא?

תשובה:

א. הרמב"ן:

ענין הניסיון הוא לדעתי, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, יקרא "ניסיון" מצד המנוסה.

אבל המנוסה יתברך יצווה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב, לא שכר לב טוב בלבד.

ודע כי השם "צדיק יבחן" (תהלים יא, ה), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיקו, יצווה אותו בניסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הניסיונות שבתורה לטובת המנוסה.

תכלית (מטרת) ניסיון העקדה היא **עבור אברהם** ולא עבור הקב"ה, שידע ה' שאברהם יעמוד בניסיון , שה' בוחן את הצדיקים , אותם האנשים שיש ביכולתם לעמוד בניסיון, ומטרת הניסיון להוציא אל הפועל כוחות פנימיים, וכתוצאה מכך יינתן לאברהם שכר גדול יותר.

הערה:

תלמידי חמש יחידות מתבקשים ללמוד את הבנת המשפטים המסומנים בקו :

יקרא "ניסיון" מצד המנוסה – הניסיון הוא עבור המנוסה ולא עבור הקב"ה שמצדו אין כאן ניסיון מאחר והוא יודע כיצד יתנהג האדם.

להוציא הדבר מן הכח אל הפועל - להוציא את יכולותיו הטמונות בתוכו לפועל, כלומר להביא לידי ביטוי את הפוטנציאל הטמון בו.

כל הניסיונות שבתורה לטובת המנוסה - הקב"ה מנסה את מי שראוי לעמוד בניסיון והדבר נועד לטובת המנוסה.

ב. הרמב"ם:

... להודיענו גבול האהבה לה' יתעלה, והיראה ממנו לאיזה גבול מגעת.

לפיכך נצטווה בפרשה זו, אשר לא יערכנה לא מסירת ממון ולא מסירת נפש, אלא זה תכלית מה שאפשר להיות במציאות ממה שלא יעלה בדמיון שטבע האדם ישמע לכך.

ניסיון העקדה מטרתו לפרסם את מעלתו של אברהם, שהיה מוכן לעקוד את בנו היחיד כדי לקיים את ציווי ה', דבר זה נועד ללמד אותנו עד איזו מדרגה יכול האדם להגיע באהבת ה' וביראה ממנו.

ג. חזקוני:

דבר אחר נסה את אברהם לשון נסיון ולא נסה בשבילו שהכל גלוי וידוע לפניו מה שהיה ועתיד להיות אלא הביאו לידי נסיון לפני מדת הדין שהיתה מקטרגת לפניו עליו ולהודיע לבריות כמה נדבו לבו לעשות רצון בוראו ולא יוכלו לקטרג עליו.

ניסיון העקדה נועד לפרסם את הגדולה של אברהם, ולהוכיח למידת הדין ולאומות העולם את המעלה של אברהם אבינו, ובכך להשתיק את כל המקטרגים כנגד יחסו המיוחד של ה' לאברהם.

ב ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק, ולך-לך, אל-ארץ המדינה; והעלהו שם, לעלה, על אחד ההרים, אשר אמר אליך .

הערה: (רש"י)

ה' ציווה את אברהם על העקדה בלשון של בקשה (קח נא), מאחר וה' רצה שאברהם יעמוד בניסיון, על מנת שלא יטענו המקורגים שהניסיונות בהם עמד אברהם עד כה אינם משמעותיים.

ב ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק, ולך-לך, אל-ארץ המדינה; והעלהו שם, לעלה, על אחד ההרים, אשר אמר אליך .

קושי: (רש"י)

מדוע ה' האריך בלשון הציווי ולא אמר רק קח נא את יצחק ובמקום זה אמר באריכות " קח נא את בנך , את יחידך אשר אהבת את יצחק...?"

תירוץ:

א) ה' מפרט לאברהם בדבריו : א. את בנך (ב) את יחידך (ג) אשר אהבת (ד) את יצחק, בשביל שאברהם לא ייבהל מהציווי לעקוד את יצחק הבן אהוב שלו האריך ה' בדבריו, וכך נוצרה הדרגתיות, קח נא את בנך, יש לאברהם שני בנים ולא בטוח שזה יצחק, את יחידך גם ישמעאל וגם יצחק בנים יחידים לאימהות שלהם, אשר אהבת, אברהם אוהב גם את יצחק וגם את ישמעאל, וכך לאורך כל הדיבור ישנה הכנה לאברהם לקראת ההתמקדות ביצחק ורק בסוף המשפט אומר ה' לאברהם במפורש "את יצחק".

ב) ה' מאריך בציווי על מנת להגדיל את השכר שיינתן לאברהם על כך שקיים את כל דיבור ודיבור שבציווי.

ג) ה' מאריך בציווי, על מנת לחבב את מצות העקדה על אברהם.

לפי שלושת ההסברים הללו אברהם אבינו יצא נשכר מן השתהות הזו

ג וַיִּשְׁפֹּס אַבְרָהָם בְּבִקְרָו, וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-חַמְרוֹ, וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ, וְאֵת יִצְחָק בְּנֵוֹ; וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶּה, וַיִּקֶּם וַיִּלְדֵּךְ, אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים.

הערה:

מפסי ג' ניתן ללמוד על הרצון העז של אברהם לקיים את ציווי ה' :

- א. "וַיִּשְׁפֹּס אַבְרָהָם בְּבִקְרָו" - אברהם השכים מוקדם והזדרז לקיים את ציווי ה'.
- ב. " וַיַּחֲבֹשׂ אֶת-חַמְרוֹ " - אברהם עשה בעצמו את ההכנות לדרך , כמו הכנת החמור , דברים שבדרך כלל אדם מכובד כאברהם לא עושה , והוא משאיר זאת לעבדיו שיעשו את ההכנות עבורו, אך אברהם רצה לדעת בוודאות שהדברים מסודרים ולא סמך על עבדיו.
- ג. " וַיִּבְקַע, עֲצֵי עֵלֶּה " - אברהם הכין מראש עצים להקרבה , ולא סמך על כך שימצא עצים סמוך למקום ההקרבה.

רש"י:

וישכם - נזדרז למצווה :

ויחבש - הוא בעצמו ולא ציווה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה :

הסבר:

אהבתו הגדולה של אברהם לה' גרמה לו לעשות גם דברים שהוא אינו אמור לעשות , על כך אומר רש"י שאהבה מקלקלת את השורה, כלומר אהבה גורמת לאדם לעשות דברים בצורה לא רגילה ולא הגיונית.

ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיִּרְא אֶת-הַמָּקוֹם--מֵרְחֹק.

הערה:

הקב"ה הוביל את אברהם בדרך במשך שלושה ימים, על מנת להסיר מצד המקטרגים על אברהם שיאמרו שהוא עשה את העקדה מתוך פזיזות וללא שיקול דעת, הליכה של שלושה ימים מאפשרים לאברהם לחשוב על המעשה בצורה שקולה ומחושבת .

רמב"ן: ... ורצה שיעשה זה אחרי מהלך שלשה ימים, כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, הייתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשיהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה.

ובלשון הרמב"ם:

ה' הולך את אברהם בדרך שלקחה שלושה ימים, על מנת להראות שאברהם עשה את העקדה מתוך אהבה ולא מתוך יראה, שפעולה מהירה יכולה להראות כצעד של פחד ואילו פעולה מחושבת מגלה שהדבר נעשה מתוך מחשבה.

לפי שאילו חשב לעשות את זה מיד כאשר בא אליו הציווי, היה זה מעשה בהילות ובלבול חושים ללא ישוב דעת מדוקדק, אבל כיון שעשה את זה לאחר כמה ימים משנאמר לו הציווי, הרי היא פעולה מתוך התבוננות ומחשבה נכונה והבחנת אמתת מצוותו יתעלה ואהבתו ויראתו, ושאין ראוי להתחשב בשום מצב אחר, ולא להעדיף שום התפעלות כלל. כי אברהם אבינו לא מיהר לשחוט את יצחק מתוך יראה מה' שמא יהרגהו או ירוששהו, אלא לעצם מה שמוטל על בני האדם מאהבתו יתעלה ויראתו, לא לתקוות שכר ולא ליראת עונש...

ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו, וַיֹּאמֶר אָבִי, וַיֹּאמֶר, הֲנִנִּי בְּנִי; וַיֹּאמֶר, הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים, וְאִיִּה הַשָּׂה, לְעֹלָה. ח וַיֹּאמֶר, אַבְרָהָם, אֱלֹהִים יְרָאֵה-לוֹ הַשָּׂה לְעֹלָה, בְּנִי; וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם, יַחְדָּו

הערה:

רש"י מפסק את הפסוק בצורה הבאה:

ויאמר אברהם אלוקים יראה לו הש, לעולה בני.

משמעות הפסוק היא שהאלוקים יבחר את הש להקרבה, ואם לא יבחר הש, אתה בני יצחק תוקרב ותעלה לעולה.

בתשובה זו אברהם מידע את יצחק, כי הוא מתכנן להקריב אותו לעולה.

ו ויקח אברהם את-עצי העלה, וישם על-יצחק בנו, ויקח בידו, את-האש ואת-המאכלת; וילכו שניהם, יחדו. ז ויאמר יצחק אל-אברהם אביו, ויאמר אבי, ויאמר, הנני בני; ויאמר, הנה האש והעצים, ואיה השׁה, לעלה. ח ויאמר, אברהם, אלהים יראה-לו השׁה לעלה, בני; וילכו שניהם, יחדו.

הערה:

פעמיים מוזכר המשפט " וילכו שניהם, יחדו "

רש"י:

בפסוק ו' הדגש הוא על מעלתו של אברהם שהולך לעקוד את בנו, והוא צועד ביחד עם יצחק שלא יודע מה מטרת ההליכה ושניהם נראים שלמים ושלווים. למרות שאברהם ידע על העקידה ויצחק לא ידע, הם הלכו יחדיו ולא ניכר שיש הבדל בהליכתם.

בפסוק ח' הדגש הוא על מעלתו של יצחק, לאחר שאמר אברהם ליצחק שהאלוקים יראה להם את השׁה שיגעו למקום, ויצחק הבין שאם לא יהיה שׁה הוא זה שיעלה לקורבן, המשיכו אברהם ויצחק ללכת שלמים ושלווים, כפי שהיה לפני שנודע ליצחק על העקדה.

ו ויקח אברהם את-עצי העלה, וישם על-יצחק בנו, ויקח בידו, את-האש ואת-המאכלת; וילכו שניהם, יחדו. ז ויאמר יצחק אל-אברהם אביו, ויאמר אבי, ויאמר, הנני בני; ויאמר, הנה האש והעצים, ואיה השׁה, לעלה. ח ויאמר, אברהם, אלהים יראה-לו השׁה לעלה, בני; וילכו שניהם, יחדו. ט ויבאו, אל-המקום אשר אמר-לו האלהים, ויבן שם אברהם את-המזבח, ויערף את-העצים; ויעקד, את-יצחק בנו, וישם אתו על-המזבח, ממעל לעצים. י וישלח אברהם את-ידו, ויקח את-המאכלת, לשחט, את-בנו.

הערה:

הכתוב מבליט את הכינויים אב ובן, להראות כי אברהם אינו מבטל את רגש האבהות, ולמרות הרגש הזה הוא מוכן לקיים את דבר ה' ולהעלות את בנו לעולה.

יא ויקרא אליו מלאך יהוה, מן-השמים, ויאמר, אברהם אברהם; ויאמר, הנני. יב ויאמר, אל-תשלח ידך אל-הנער, ואל-תעש לו, מאומה: כי עתה ידעתי, כי-ירא אלהים אתה, ולא חשכת את-בנך את-יחידיך, מפני.

הערה:

עד כה למדנו על מספר ניסיונות בהם ניסה ה' את אברהם לדוגמא:

- א. " לך לך מארצך..."
- ב. הרעב בארץ והירידה למצרים.
- ג. גירוש הגר.

שאלה:

מה המיוחד בניסיון העקידה, שדווקא אחריו נאמר "כי עתה ידעתי..."

תשובה:

המיוחד בניסיון העקידה הוא בכך שכל ההבטחות שהבטיח ה' לאברהם היו קשורות בזרעו (ביצחק), ובעקידה הכל היה עלול להתבטל, וציווי העקדה סותר בצורה מוחלטת את ההבטחה שיצחק יהיה ממשיכו של אברהם.

שאלה:

מה התגלה עכשיו אצל אברהם ועליו נאמר "עתה (עכשיו) ידעתי"?

תשובה:

א. רש"י: עכשיו יש לה' את היכולת לענות לשטן ולהוכיח לו את גדולת אמונתו של אברהם בה', עכשיו ידעתי = עכשיו יש בידי תשובה.

ב. רמב"ן: עתה ידעתי הכוונה עכשיו העולם ראה את שידעתי שיש בדך בפוטנציאל, שהוצאת במעשה העקדה את כוחות האמונה לפועל.

ג. הרמב"ם: עתה ידעתי הכוונה שעכשיו יתגלה ויהיה ידועה בעולם עד היכן יכול אדם להגיע במעלת האמונה בה', שמתוך מעשה אברהם בעקדה נודע בעולם מעלת האמונה הגבוהה ביותר.

טו וַיִּקְרָא מְלֹאךְ יְהוָה, אֶל-אַבְרָהָם, שְׁנִית, מִן-הַשָּׁמַיִם. טז וַיֹּאמֶר, בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָא-יְהוָה: כִּי, יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא חֲשַׁכְתָּ, אֶת-בְּנֵךְ אֶת-יְחִידֶךָ. יז כִּי-בָרַךְ אֲבִרְכְּךָ, וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָחֹל, אֲשֶׁר עַל-שְׁפַת הַיָּם; וַיִּרְשׁ זַרְעֶךָ, אֶת שְׁעַר אֵיבָיו. יח וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ, כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, עִקְבֵי, אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי. יט וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו, וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שִׁבְעַ; וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם, בְּבְאֵר שִׁבְעַ.

הערה:

זו הפעם הראשונה, בה נשבע ה' לאברהם בדבר ברכת הזרע. הדבר נובע מכך שאברהם הגיע לשיא אמונתו בה' בעקידה בה היה מוכן להקריב את זרעו, ובשכר זה ה' זיכה אותו בשבועה על הזרע.

הערה:

א. ה' נשבע לא על ריבוי הזרע: "וְהִרְבָּה אַרְבֵּה אֶת-זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָחֹל, אֲשֶׁר עַל-שְׁפַת הַיָּם".

ב. ועל הצלחותיו בעתיד: "וַיִּרְשׁ זַרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבָיו"

שאלה:

מהמשפט " **יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה**" , ניתן להבין שיש תוספת מיוחדת להבטחה של ה' לאברהם לאחר עקידת יצחק בזכות העקדה , אך בהסתכלות ראשונית נראה שה' מבטיח לאברהם על ריבוי זרעו ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הימים, ואלו הבטחות שכבר קבל אברהם עוד לפני העקידה, אם כן מה נוסף בהבטחות ה' לאברהם לאחר העקידה?

תשובה:

הרמב"ן מסביר את ההבדל בין ההבטחה בפסוק שלנו על ריבוי הזרע לבין הבטחות דומות שנתנו לאברהם בפרקים קודמים:

פרק יג' פס' טז' :

" וְשָׂמַתִּי אֶת-זֶרְעֲךָ, כְּעֶפְרַיִם הָאֶרֶץ : אֲשֶׁר אִם-יִוָּכַל אִישׁ, לְמַנּוֹת אֶת-עֶפְרַיִם הָאֶרֶץ--גַּם-זֶרְעֲךָ, יִמָּנֶה"

פרק טו' פס' ה' :

" וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה, וַיֹּאמֶר הַבֶּט-נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים--אִם-תִּנוּכַל, לְסַפֵּר אֹתָם ; וַיֹּאמֶר לוֹ, כֹּה יִהְיֶה זֶרְעֲךָ"

ובפסוק טז' בפרקנו (פרק כב') מוסיף ה' הבטחה " **וַיִּרְשׁ זֶרְעֲךָ, אֶת שְׂעַר אֲבִיבִי**", שה' נשבע על נצחיות עם ישראל. גם אם חלילה יחטאו ישראל במהלך הדורות, מובטח לנו כי נתקיים ולא נושמד ולבסוף אף תתגשם הגאולה השלמה.

לסיכום:

בפס' טז'-יח' נוספו הבטחות על ההבטחות שה' כבר נתן בעבר לאברהם:

א. הבטחה בלשון שבועה (הוספת שבועה).

ב. נצחיות – כלומר ההבטחה תתקיים בוודאות גם אם בני ישראל יחטאו .

הערה:

בראשית פרק יב' פס' א'- ה' מצווה את אברהם לך לך , תעזוב את ארצך , מולדתך ובית אביך ולך לארץ לא נודעת (ארץ כנען).

א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם, לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ, אֶל-הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ.

בפרק שלנו (בראשית פרק כב' פס' ב') – ה' מצווה את אברהם לך-לך , ללכת לעקוד את יצחק בנו :

ב וַיֹּאמֶר **קַח-נָא** אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ אֲשֶׁר-אַהַבְתָּ, אֶת-יִצְחָק, וּלְךָ-לְךָ, אֶל-אֶרֶץ הַמִּרְיָה; וְהִעֲלֵהוּ שָׁם, לְעֹלָה, עַל אֶחָד הַהָרִים, אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים .

השוואה בין שני הציוויים של ה' לאברהם "לך-לך"

הצד השווה:

- א. בשני המקומות אברהם הצטווה ללכת ויש שימוש באותה הלשון: " לך-לך"
- ב. בשני המקומות אברהם היה צריך לעשות פעולה של ויתור פעם אחת על ארצו ופעם שנייה על בנו.
- ג. בשני המקומות אברהם הולך למקום לא נודע, שלא נמסר לו היכן הארץ אליה הוא הולך והיכן יהיה מקום העקידה.

השונה:

- א. בפרק יב' אברהם נצטווה לוותר על העבר שלו – מקום הולדתו, בפרק כב' אברהם נצטווה לוותר על העתיד שלו – על בנו יצחק.
- ב. בפרק כב' הציווי מנוגד להבטחה קודמת שמיצחק יקרא לך זרע.

הערה:

מקום העקידה היה הר המוריה, ההר בו ייבנה בעתיד בית המקדש.

הערה:

פעמיים פנה המלאך אל אברהם: (פס' יא'-יב')

בפעם הראשונה פנה המלאך לאברהם, על מנת לעצור את העקידה.

" וַיִּקְרָא אֱלֹהֵי מִלְאָךְ יְהוָה, מִן-הַשָּׁמַיִם, וַיֹּאמֶר, אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם; וַיֹּאמֶר, הֲנִנִּי. וַיֹּאמֶר, אֵל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר, וְאֵל-תִּעַשׂ לוֹ, מְאוּמָה: כִּי עֲתָה יִדְעֵתִי, כִּי-יִרְא אֱלֹהִים אֶתְּךָ, וְלֹא חִשְׁבָתְךָ אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ, מִמְּנִי

בפעם השנייה פנה המלאך לאברהם, על מנת לבשר לו על הבטחת ה' לזרעו: (פס' טו'-יח')

" וַיִּקְרָא מִלְאָךְ יְהוָה, אֶל-אֲבִרְהָם, שְׁנִית, מִן-הַשָּׁמַיִם. וַיֹּאמֶר, בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם-יְהוָה: כִּי, יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא חִשְׁבָתְךָ, אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ. כִּי-בָרַךְ אֲבִרְכְּךָ, וְהִרְבָּה אֲרֻבָּה אֶת-זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם, וְכָחֹל, אֲשֶׁר עַל-שַׁפְתֵי הַיָּם; וִירַשׁ זֶרְעֶךָ, אֶת שְׁעַר אֵיבֵינוּ. וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ, כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, עַקְב, אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקִלִּי"